

A költészet kaptatóin

VARRÓ DÁNIEL: TÚL A MASZAT-HEGYEN. MUHI ANDRIS ÉS A PACÁK BIRODALMA



Magvető Kiadó
Budapest, 2003
205 oldal, 2290 Ft

ELŐHANG

belépő

„Aki csak kórusban tud énekelni, az ne menjen szólóstának.”
(XXI. századi pszichográfia)

Csak névre mozdul, a Nagybecsű,
Csupa Nagybetűs KRITIKÁT
Ezidőtájt (csíp mint a tetű!)
Nem izgatja fel semmi más.
Pacákban a cselekmény zokni
(Ezt is meg kellett volna szokni
Már?) A vers meg lila hakni,
Könnyű stílusjáték, s az ki
A sorok közt rejló holmi nagy
Ötletek és összeírás
Miatt ujjong és mond vivát -
Annak inkább Lajos Parti Nagy!
Hogy a fecsegésben báj van?
Jópofát még írnak páran...

ELSŐ FEJEZET

a szereplőkről és (nem) mellékesen a meseiségről

„S örüle Jónás módfelett a töknek.”
(Babits Mihály)

Jön ím most a hősről néhány mondat,
Csak erről szól minden álmom szombat
Óta, jó vagy rossz mesehősnek ő –
Íme, az eredmény következő.
Mint minden újabb mesének hőse,
Ő is gyerek még és nincsen kése,
Kardja, pajzsa, kelevéze, tőre,
Nem valódi hős, esetlen, dőre.
(Bár nem bírná el hősök kardját,
De megmenti a fürdéstől Jankát!)

S bír fogyatékkal is, ahogy illik:
Nem vézna, szemüveges, de hízik:
Kerek fejű. De fociban király!
Talán csak ezért lehetne titán,
Hatalmas, félni- s tisztelnivaló...
S írom én is: Hol a tavalyi hó?

Mert Muhi Bandi történetében
(Mert eme könyvben, mint minden lében
Két kanál folyvást bekotyog, kiszó'
Varró Dani, az ifjú alkotó)
Akad bőven arra vonatkozó
Ukáz, iránytű és reflexió,
Hogy egy jó könyvben a jó szereplő
Milyen fajta, s mi reá jellemző;
Miért kell írni ismét levelet,
S nem sömit, emileket – ha lehet;
(Ó, Bezerédj Flóri hogy örülne!)
Milyen az ifjúság új igénye,
És a polcon milyen könyv lenne jó?
(Föld helyett tenger, kocsi helyett hajó...)

Hová tűnt sok híres, legendás név?
Hová megannyi büszke várnép?
Hol van a klasszikusok csapata?
Nos, nem Andris s nem a cár (a Paca!)
A nagymenő, hanem az, ki nem vélt,
De valódi lét- s életcélokért
Indul csatába, vív, s győzedelmes ő –
(Mint Festéktüszentő Hapci Benő?)
Itt a hős hétköznapin vérszegény,
Nincs *misterium*, csak kis pityegés:
Titkos üzenet, ímél, jelszavak.
(Szijj Szuromberekéből ez maradt.
Meg Traban Tóni néven nevezve,
Mint követendő, feladott lecke.)

Szóval a konfliktus is soványka,
Néhány sorban a mesének árja
(Nem mesefolyamok óceánja!)
Bőn leírható, ez az igazság.
Nagy itt a baj. Megáradt a gonoszság:



Ezt kellene róla most mondani.
Helyette gonosznak itt van Pali
Kalóz a Paca cárral. Szegények
Gonoszkák csak, túlonnan emberik
(: a hős sem ad okot izgalomra.
Hol a gonosz, ki fittyet hány a jóra?),
S katonáik folyóstollal itten
Hadonásznak. Komoly tét se nincsen.
(S a lét csak szappanbuborék: súlyra
És szó szerinti értelemben újra
Csak röviden erre futtatható:
Fürdeni vagy nem fürödni a jó?)

Tehát, hogy kissé most összefogjam:
Nincsen Andris hősben hősi hajlam,
Nem mesés, csupán csak mesebeli,
S e különbség fontos, sőt lényegi!

Mesétől a *mesés*, mint úrhajó
És Nap, oly messze az, s csak arra jó,
Hogy régi feledésből a mesét
Idézzé (szelleme hevét s nevét):
S bár a dallam majdnem ugyanaz lesz,
Más szöveget, és más, új ritmust tesz
Hozzá az író. Az maga soha
Nem lesz mese, csak a másolata:
Mesés lesz vagy *mesebeli*: kellék,
A hős, a rút gonosz és a mellék-
Szereplők (s létmód!) mind-mindahány;
Harc helyett verseny, titok helyett talány.

A *mesés* csupán játék. S az való
Igaz, hogy gyerekkézbe adható.
(Sőt, a gyermek ki predesztinálva
Erre van csak igazán, a pálca-
Ütést kerülve éljen itt csupán! –
Ezt mondta volna tán jó nagyapám...)
Nota bene: kis hősök kis kalandja
Lehet kacagtató s víg, bajra,
Búra jó, de a Nagy Elbeszélés,
Egyetlen, a Valódi nem kérész-
Éltű sikerre hajaz, de megráz.

És új hitet, reményt, világot ad,
Hőseit nem éri semmi ármány.
(A víz simán gyűrűzik, mint a márvány.)

MÁSODIK FEJEZET

a történetészövegről,

s arról, hogy leválasztható-e tartalomról a forma

„Jó az anya-farkas szörnyü ordítással,
Rohan a fiúnak, birkoznak egymással.”

(Arany János)

Keretes történet, s hosszú lett a sorja
Amíg Muhi Andris az útját befutta.
Kártyaasztal volt az első állomása,
Aztán Pacaárok, majd a Démon Vára,
Piszokfa, Parafa, Büdös Pizsamázó
(Azért ez jópofa, erről is essen szó!),
A végén a csata nem túl vérre menő,
És nem az a lány kell (feje lágya benő?).

Legalábbis Andris – kissé elvakultan –
Egy másik királylány titkára rábukkan,
S e démoni lánykát csak megpillantani
Is elég a szívnek. Így keveri Dani.
Mert keveri persze, nem az a régi jó,
Bevált, hagyományos mese olvasható
E könyvnek lapjain. Ezért nem is mese
Igazán e sztori, inkább sima rege.

A proppi elmélet alkalmazásáról,
(Tartalom és szüzsé: velük hogy sáfárol?)
Erről is lehetne faggatni a szerzőt,
Számonkérni rajta mesék eredendő,
Érvényes formáját, funkciót, szerepkört –
De ez meddő volna, veszne egy sereg pör,
Mert nem ez a sora, nem ettől lesz főleg
Mesévé egy nagy vers, mesévé egy szöveg.

Csoda kell s varázslat, és főként hit benne
(Mondjuk, hogy egy béka királyfivá lenne,
Ha egy csók vagy egy fal meg tudná váltani –
Utóbbi fordítá nekünk Márton Laci...),



Komolyan kell venni – s nemcsak olvasóknak –
A mesevilágot, akkor is, ha az csak
Viszonyítási pont, vagy szatíra tárgya,
Netán önmagának karikatúrája.

S számos varázsszeszköz népesítse terét,
Ők definiálják, rögzítik a mesét
A hagyomány olyan mélyebb rétegihez,
(Melyről csak tudható, hogy létezik, hisz ez
Működik s működtet motívumot, tipust,
Ez szabja meg minden mesében a ritmust.)
Melyben a csodának nem volt ellentéte
A való, de *egy* volt világnak a képe.

Itt is jó, hogy megvan egy titkos átjáró,
(Egy „régis spájz” rejti), amin átjárható
A maszat hegyi s a tisztábbik világ
(Egyik mindig látja rossznak a másikat).
Lapul itt emellett még egy titkos út is,
Démon, beszélő fák, burgonyapuferrik,
Vannak még badarok, Falánkföld, Horkolány,
Nagy zsiráfmadár és pacázó gépbogár.

Ám csak egyetlenegy, valójában csodás
Eszköz (gondolhatod, nem valami varázs-
Pálca, üvegcipő, thesztrál húzta batár,
Hanem csak) egy profán, ó fogmosópohár:
Alakot változtat. Ósmesék korából
Ittragadva segít: s már büfésnek látszol.
És még a temérdek cifra ötlet, kellék,
Mégsem elegendő, hogy csodásnak tessenék.

Mert a költő által megteremtett helyek,
Tárgyak, események, kellékek vagy terek
Létrehozhatnának egy valódi mesét,
Ha a használt nevek, nem rombolnák le s szét.
Ez nem egy szokványos, hanem modern mese –
Hirdeti a szerző, s a könyv üzenete,
És így a mesészet ami felválthatja,
Nem új archetípus, hanem handa-banda.

Értékelendő bár a költői szándék
(Grandiózus háttérnél folyjék a játék,

S mítikus földrajzot adjanak a partok –
Ezt segítik mind a magyarázó rajzok),
Nem sikerülhetett. Túl sok a fecsegés.
Konyhaszagú hősök jutalma nevetés,
(Igen, mondhatnám azt, és ez nem is kevés!)
De nincsen katarzisz, jutalom, büntetés.

Kakaós, pizsamás, ovis dimenzió
Nem egy *nagy* mesébe, gyereksztoriba jó.
Legyen verses regény, már aztat se bánom,
De meseregénytől olyanypira távol
Van, amilyen messze ember szemmel láthat.
Vagy legyen tanító, vagy esetleg állat.
Nem a címen múlik, miből lesz bolti sztár,
És ha ez volt fontos, e könyv sokat kaszál.

Mert hogyha vizsgálod csak a cselekményét,
Igazán szerényre állítsad a mércét:
Jó rokonod lehet Pöttyös Panni, Buci.
De mert zenél, zsong-bong, ezért sok anyuci
Fogja duruzsolni – úgy, ahogy akartad.
A mű kétesélyes: vagy egy gyerek-maszlag,
Vagy csak mézesmadzag, s a kritika eszi:
Lám így is tud írni a jó Varró Dani.

HARMADIK FEJEZET

*poetikáról (ötletekről, szókészletről)
és a hipotetikus olvasóról*

„Illan a könnyü derű, belereszket az égi magasság”
(József Attila)

Lássuk (és most feledve mesénket, mely nem is az),
Miféle szavak seregével okítja olvasóját a szerző.
(Hogy kell-e erről szólni, arra legyen most a példa
Iskolás korunkból ismert megannyi becses analíz.)
Ötlet s szókészlet sziporkák serege kioldva tehát:

Vájt *fülű* s *pufók* az első sor ideidézett szelleme,
S ezt követendő nem lesz jobb már a jelzők sora
Áll itt sok *snassz*, *böszme*, *gejl* és *klafa jó* egyén,
Jószagú (franc) is, a *szent gütyműszt* überolja,
Jó fene ott egye meg a te rút fejedet, te gazember.

Majrés, slemil pofikákkal ha szórva így egy szöveg,
Attól ne várj te *dafke* kis *ópuszt*, *snúrozz* inkább,
Húzd el a *svungot*, ez itt a *lózung*, *kókler* ki más ír,
Slisszolj el onnan, sok a *briganti*, s mind *gazsulál*,
Nem terem *smarni*, *slágfertig* a *svindli*, *calzont* ne utálj!

Jó, a gyerekkép sajna ilyen: *kosz ficerézi* fülét,
Úgy ért csak újmagyarul (mint Mézgééknak köbüki őse):
Helóka, *szevaszka*, *isis*, *maniért telcsi*, no *para*, *idefigyu*,
Azta, de bűz van, orrhoz *zsepit* tégy, *zuhizz* vagy *böri* vár –
És *bepuszil* sok jó *kóla lájtot*, hot *dogot* és *melegszenyát*.

Él-e a földön ily vetemülten szlengbe' dagonyázva diák,
S ifjú-e, vén-e, olvas-e könyvet, vagy csak nyúz anyukát
(Ki élvezi tán e nyelvi siralmat, de alszik ovis sztoriján)?
Szóval a forma, a vers ami nyerhet, felnőtt fülbe való,
Ám a cselekmény sekély sodrának csak bölcsöde jár.

Erre hajaz rá a költő is éppen, mert Andris sztoriját
Rontja csak, folyton *rizsázva*, megszólítva sok olvasót
(Várakozása szerint ezek gyerekek kell legyenek!):
Néven is sokszor nevezve őket, így lesz belőlük *komák*,
Kölkök, *skacok*, *bocsok* (csahos kutyák, nem farkasok) – *piszékké* így válnak ők.

Vélem, hogy nem kéne ebből szabályt se kreálni tán,
És ne legyen gyerek hülye, bár homlokát nem fedí ránc,
Ő ne legyen azért lefikázva, s tanítás alanya legyen csupán.
S ágyba se küldje a – viccesre véve – Dani, de fedezd fel,
(Bár vele szíved remeg) nem kicsinyke másod, szuverén ő.

Így tele lett sok kínos esettel sajnós e gyerekszöveg,
Az ki e korban olvassa Andrist, féld a haragját!
Mert itt e versben *csámcsog* és *lusta* és *kotnyeles* ő,
Taknya csak fején az ék, *ugrálni* a széken csak ez
Vágya. S egészen *muris képet vág*, hogyha szerelmes.

Bár lett a nagy gyerekeségből jó is két néhány poén,
Szól metaforák fonákja: vissza, amit jelent e szó!
Így a *rugó* meg a *rongy* nem pénzek lesznek, de tárgyi való,
Harc mezején *elesett* nem holt, s felsegítik őt, ha botlott.
Hát ezekkel tényleg sokat nyert, s nemcsak Pacaország!

NEGYEDIK FEJEZET

a költői gesztusról, kiadóról, irodalomról, ilyenek

„Valamikor hogy tudtam én muzsikálni!
Hogy tudtam muzsikálni én valamikor!
Muzsikálni hogy tudtam valamikor én!”

(Szilágyi Domokos)

Istenem, ki ószeren
vettem, légy ma óvszerem,
el kellene mondanom,
akkor is, ha nem nagyon
számíthat e gesztusom
közörömnnek, jól tudom,
hogy a Varró játéka
miért olesó portéka:
hogyha sok jó barátom
(h a y a h a y a W i r a g o m)
jó sör habját elfújva
azt gondolja, egy nóta
vagy egy tréfa kellene,
s akad elme, ki eme
munkát ott felvállalja
és rögtönöz legott kis
rövidet vagy jópofi
paródiát, átírást,
vagy kreál egy új imázst
ismerősnek – ez a jó
(habcsókot váltó rádió)
mondjuk ott és csúcs siker,
multság is; hogyha kell
csak egy ilyen alkalom,
hogy egy hatalmas halom
verset ír egy bús, botor
(kínrímek között kotor)
költő. Viruljon éje!
E társaság személye
nélkül nem lenne vidám:
nem bru-ha-ha csak sirám!
Íródjon paródia,
legyen min kacagnia
annak, aki élvezi,
cimborák, proszít neki!
De az mégis bökkenő,



hogy egy ilyen csöppke, bő
leví, könnyű edzéske,
tolltréning vagy gyengécske
formalecke (bár néhol
kifejezetten klasszul szól,
leginkább ott, ahol az úr
az átvett bögréből – azúr –
már közölt versek serege:
tömik a könyvet degeszre)
nagy dobon szólva hirdesse:
ez az évtized nagy verse!
Verset írni nem nehéz,
ha a szüzsé csenevész,
ha képzelet vértelen,
elvonul az értelem;
ha az egekig felér
az, aki prücsköt herél,
és aki jeget aszal,
ellát mindenkit kazal
pazar sikerrecepttel –
beájul könnyen az ember.

UTÓHANG

kihátrálás a szövegből

„S fejét, amely főtt, egyre törte,
És amíg törte, egyre főtt.”

(Tóth Árpád)

Kedves Dani, írhatnám Neked,
Ha neveden túl bármi más
Ismerős volna, s lennél velem
Puszípajtás vagy jóbarát.
E versednek révén nem leszel.
Bár lehetsz kedélyes, vagány,
Ötletes, szellemes, kellemes
Harcos vagy akár kapitány,
Nőszív hajóján biztos kézzel
Kormányozgató hős vitéz –
De lásd, ha bírnál sok erénnyel,
Mindez akkor is annyit ér,
Hogy a könyveddel ejtett csorbát
Híreden kiköszörüli?

Ki sosem olvasott Tőled mást,
E sokkot hogy heveri ki?

Na jó, nem sokk. De tudod, a rím...
(A rím az furcsa állat, és kín
Hogy verekedjed ki magad
Némely mondatból mihamarb.)
Hol sok más ítész és kritikus
Zsenialitást, lángészt, virtust,
Különleges sztárt, vénát vél
Felfedezni, addig itt én
Nem látok újságot: semmi mást,
Csak fecsegést s léha locsogást.
Mi vértelen, s ott nem leled
A lelket, embert sem, s eszed
Azt súgja: ez csak hipp-hopp ópusz,
Nincs ottan szív, csak hókusz-pókusz,
Szemfényvesztés! Játék lehet,
Ha megsegít a képzelet.

Kell ehhez még sok-sok szereplő
(És a jó költőre rávall:
Vértez karakán vonással),
S mind árnyalt, nem harsány kereplő.
S a varázs nemcsak hősön fénylik:
De minden esemény, akció
Csak ez elvvel mozgatható,
És győzzön a jó, ahogy illik.
Ha mindez megvan (ahogy írva),
Úgy a ritka mese nevet
Műved elé biggyesztheted.
Hogy olvassák-e, s könyved bírja
Az idők szelének ostromát
(De hogy ez az első szándék?
A *karzat tapsa* ajándék!),
Azt eldönti majd sok kis pupák.

Ez mind csak játék, azért írom
Elsősorban, mert élvezem,
S a Költő címet bár nem bírom,
Mégis működik, s bálterem
Vagy reklám és plakátok nélkül
Is lehet *ily* verset írni. S ménkű

Esik majd fejemre, lehet,
De jó érzés volt. Köszönet,
Hogy eddig kibírtad, olvasó!
Rímszótár se kell neked, ha
Ilyen izgalmas kalandra
Indulsz el! Csak légy írástudó,
S kész. De ne bánd – ki tehet arról? –,
Ha siker nem lesz. Nem vagy Varró.

Lovász Andrea

